

IJsselstein, Vingerhoekhof 19

rapport 1282

IJsselstein – Vingerhoekhof 19

Een Archeologische Begeleiding

W. Jezeer

Colofon

ADC Rapport 1282

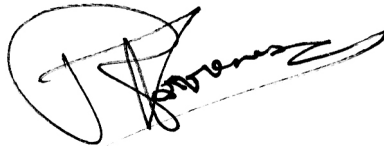
IJsselstein - Vingerhoekhof 19
Een Archeologische Begeleiding

Auteur: W. Jezeer
In opdracht van: Dhr. O. Ruven

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, augustus 2008
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'R. Torremans', written over a faint horizontal line.

Autorisatie:
R. Torremans

ISBN 978-90-6836-272-5

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
2 Archeologische verwachting	8
3 Methoden	8
4 Resultaten	9
4.1 Archeologische sporen	9
4.2 Profielen	9
4.3 Vondsten	10
5 Interpretatie en conclusies	10
5.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen	10
5.2 Selectieadvies	12
Literatuur	12
Lijst van afbeeldingen en tabellen	12
BIJLAGE I	16
BIJLAGE II	16

ADMINISTRatieve GEGEVENS VAN HET ONDERZOEKSGEBIED

<i>Provincie:</i>	Utrecht
<i>Gemeente:</i>	IJsselstein
<i>Plaats:</i>	IJsselstein
<i>Toponiem:</i>	Vingerhoekhof 19
<i>Kadastrale gegevens:</i>	Gemeente IJsselstein sectie F, Perceel 1929
<i>Kaartblad:</i>	38F
<i>Coördinaten:</i>	x:131.525/y: 447.998; x:131.531/y: 447.990; x:131.522/y: 447.984; x:131.516/y: 447.991
<i>Projectverantwoordelijke:</i>	W. Jezeer
<i>Bevoegd gezag:</i>	Gemeente IJsselstein
<i>Deskundige namens het bevoegd gezag:</i>	Mr. M. R. de Haan
<i>ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):</i>	25176
<i>ADC-projectcode:</i>	4107228
<i>Complex en ABR codering:</i>	Stad (NS)
<i>Periode(n):</i>	Middeleeuwen-Nieuwe tijd
<i>Geomorfologische context:</i>	komgronden
<i>NAP hoogte maaiveld:</i>	+ 2.9 m NAP
<i>Maximale diepte onderzoek:</i>	Ca. 0.80m -Mv
<i>Uitvoering van het veldwerk:</i>	5 november 2007
<i>Beheer en plaats documentatie:</i>	ADC ArcheoProjecten te Amersfoort

Samenvatting

In opdracht van dhr. O. Ruven heeft ADC ArcheoProjecten een Archeologische Begeleiding uitgevoerd ten behoeve van nieuwbouw op de locatie Vingerhoekhof 19 in IJsselstein (gemeente IJsselstein). De Archeologische Begeleiding behelste het toezicht houden op het uitgraven van een bouwput.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 72 m² en was vóór de ontgraving in gebruik als parkeerplaats en/of achtererf. Het gebied ligt in de noordoostelijke hoek van de Vingerhoekhof en wordt begrensd door bebouwing aan de oost-, zuid- en noordzijde en door de straat van de Vingerhoekhof aan de westzijde.

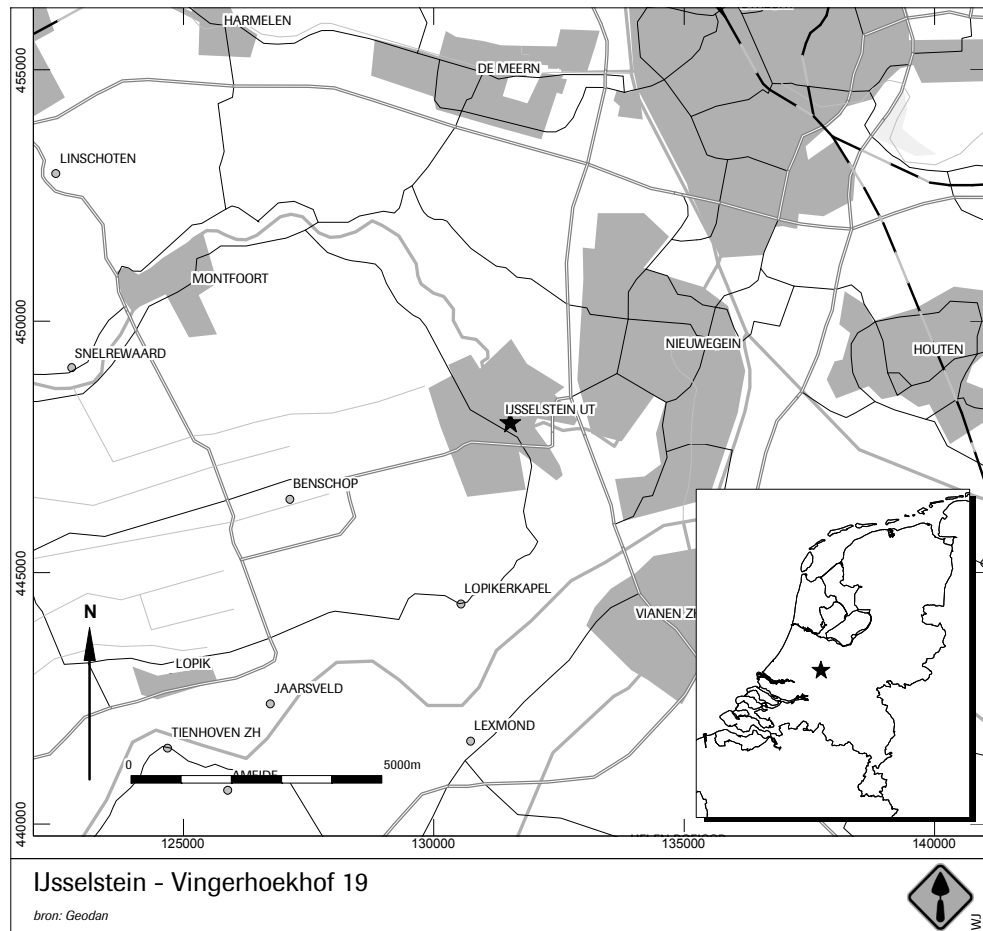
Tijdens de begeleiding zijn enkele sporen opgetekend, waaronder een kuil welke was gevuld met aardewerk uit de Nieuwe tijd (eerste helft 18^e eeuw). In dit gebied komen dergelijke resten veel voor, wat aangeeft dat hier in deze periode bewoning is geweest in de oude stadskern van IJsselstein.

PERIODE	TIJD IN JAREN			
Nieuwe tijd	1500	na Chr.	-	heden
Late-Middeleeuwen	1050	na Chr.	-	1500 na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450	na Chr.	-	1050 na Chr.
Romeinse tijd	12	voor Chr.	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	voor Chr.	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	voor Chr.	-	800 voor Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5300	voor Chr.	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	8800	voor Chr.	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd)	300.000	voor Chr.	-	8800 voor Chr.

1 Inleiding

In opdracht van dhr. Ruven heeft ADC ArcheoProjecten op 5 november 2007 een Archeologische Begeleiding uitgevoerd ten behoeve van nieuwbouw op de locatie Vingerhoekhof 19 te IJsselstein (afb. 1). Het onderzoek is uitgevoerd door W. Jezeer (veldarcheoloog) en A. Griffioen (veldtechnicus). Senior archeoloog was J. de Voogd. De Archeologische Begeleiding behelst het toezicht houden op het uitgraven van een bouwput waarin een atelier gerealiseerd zal worden, met erboven twee appartementen.

Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied op de topografische kaart.

Het onderzoek is uitgevoerd conform het Programma van Eisen (PvE).¹ De vondsten en bijbehorende documentatie die tijdens de begeleiding zijn verzameld, zullen na afronding van het project worden gedeponereerd bij het depot voor bodemvondsten van de Provincie Utrecht te Utrecht.

Een Archeologische Begeleiding kan als volgt omschreven worden: een inventarisatie, karakterisering en documentatie van aan- en afwezigheid van archeologische waarden in een door een niet-archeologische bodemversturende activiteit te verstoren gebied. Van de archeologische waarden wordt een karakterisering gegeven waarbij tenminste de volgende aspecten aan de orde zijn: periodeaanuiding, geologische context, aard (typering) en waarderingsaspecten.

¹ Van Benthem, 2007, PvE nummer: 07-180 (ADC ArcheoProjecten).

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 72 m² en was vóór de ontgraving in gebruik als parkeerplaats en/of achtererf. Het gebied ligt in de noordoostelijke hoek van de Vingerhoekhof en wordt begrensd door bebouwing aan de oost-, zuid- en noordzijde en door de straat van de Vingerhoekhof aan de westzijde.

In het Programma van Eisen (PvE) zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld voor het onderzoeksgebied:

1. Wat is de aard, datering, fasering, conservering, gaafheid en ruimtelijke spreiding van de aanwezige grondsporen/muurwerk en vondsten?
2. Zijn er aanwijzingen voor de planmatige opzet van de stad IJsselstein? Waar bestaan deze uit?
3. Is de planmatige opzet van de stad ook zichtbaar in de huizen? Is er sprake van een 'standaard' huis?
4. Zijn er verschillende vindplaatsen te onderscheiden? Wat is de conserveringstoestand en gaafheid van deze vindplaatsen?
5. Zijn ophogingspakketten intact aanwezig? Zo ja, wat is de datering hiervan?
6. Wat zegt de materiële cultuur en de voedsel economie over de functie/status van de bewoners en het gebied?
7. Zijn bewoningsresten van ouder dan Middeleeuwen/Nieuwe tijd aangetroffen? Zo ja, om wat voor sporen gaat het? (zie ook eerste onderzoeksvraag). Op welke diepte liggen deze sporen en op welke diepte liggen de oeverafzettingen?
8. Wat is de relatie tussen de geologie/geomorfologie en de archeologische sporen?
9. Is het op basis van het booronderzoek nodig om het palenplan voor de nieuwbouw aan te passen?
10. Komen de aangetroffen sporen overeen met de verwachting van het bureauonderzoek?
11. Wat is de relatie van de aangetroffen sporen tot bekende sporen uit de omgeving van het onderzoeksgebied?

2 Archeologische verwachting

In het onderzoeksgebied heeft geen vooronderzoek plaatsgevonden, omdat de onderzoekslocatie zich in de historische kern van IJsselstein bevindt, welke in zijn geheel is aangemerkt als archeologisch monument.² Wel is er door ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek gedaan.³ De conclusies van dit bureauonderzoek waren dat er zeer waarschijnlijk nog archeologische resten aanwezig waren op de locatie. De kans was groot dat resten van vóór de laat-middeleeuwse bewoning door activiteiten in latere perioden verstoord zijn. Er gold derhalve een middelhoge verwachting voor resten vanaf het Neolithicum tot de Vroege Middeleeuwen en een hoge verwachting voor resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. De resten uit de Nieuwe tijd konden direct onder het maaiveld verwacht worden, de laat-middeleeuwse resten daar onder en vanaf ongeveer 1,5 meter onder maaiveld konden resten verwacht worden vanaf het Neolithicum tot de Vroege Middeleeuwen.

3 Methoden

De archeologische begeleiding is uitgevoerd conform de KNA, versie 3.1. In het onderzoeksgebied is een bouwput ten behoeve van de toekomstige bouwwerkzaamheden op dezelfde diepte uitgegraven. Op verzoek van de archeoloog heeft de kraanmachinist eerst de verstoorde bovengrond weg gegraven waarna er machinaal een vlak is aangelegd waarin gezocht kon worden naar archeologische resten. Het vlak is over bijna de hele bouwput uiteindelijk op ca. 0,80m onder maaiveld aangelegd (maaiveld = ca. 2,9 m +NAP). Tijdens de werkzaamheden is de grond met een metaaldetector onderzocht.

Het vlak is geheel op schaal getekend (1:50) en beschreven. Het vlak is ingemeten ten opzichte van de lokale topografie en de aanwezige muren. Er zijn geen sporen gecoupeerd. Wel zijn er

² AMK terrein 12071.

³ Walstra en Van Lil, 2007.

foto's genomen. De hoogteligging ten opzichte van NAP van het vlak kon door middel van een meetlat langs de putwand berekend worden. Er zijn twee profielen gefotografeerd en beschreven. De begeleiding was zodanig georganiseerd dat de werkzaamheden geen vertraging hebben opgelopen door het archeologische onderzoek.

4 Resultaten

4.1 Archeologische sporen

Er zijn sporen aangetroffen van recente aard en sporen die samenhangen met bewoning die in het oude stadscentrum van IJsselstein heeft bestaan (afb. 5). In het zuidoostelijke deel van de werkput is een groot donker spoor aangetroffen (spoor 2), waarvan de insteek ook zichtbaar is in profiel 1 (afb. 2). Dit is een groot rechthoekig spoor, dat haaks op de Vingerhoekhof is georiënteerd. Waarschijnlijk is dit een spoor van uitbraak van vroegere bebouwing. Daarnaast zijn nog twee andere sporen aangetroffen (spoor 1 en 3). In de noordoosthoek van de werkput kwam in spoor 3 een flinke hoeveelheid aardewerk aan het licht. Het noordwestelijke deel van de werkput is volledig verstoord. Hier is, in ieder geval tot op het niveau van het vlak (ca 80 cm -Mv) een pakket schoon, geel bouwzand gestort voor de aanleg van de bestrating van de Vingerhoekhof en ter opvulling van een sleuf voor bekabeling.

4.2 Profielen

In het onderzoeksgebied zijn op twee plaatsen profielen bekeken (afb. 4). Het eerste profiel is aangelegd aan de zuidoostwand van werkput 1 (afb. 2 en 4). Het tweede profiel sloot hier haaks op aan en was de zuidwestwand van werkput 1 (afb. 3 en 4). Deze profielen leverden vanaf het maaiveld (2,90m + NAP) het volgende beeld op:

De eerste 50 cm onder maaiveld bestaan uit een recent ophogingspakket van donkere grond in het zuidoostelijk deel van de werkput en van schoon geel bouwzand aan de kant van de Vingerhoekhof. Het gele bouwzand is daar gestort voor de bestrating van de Vingerhoekhof en de aanleg van kabels. Het noordwestelijke deel van de bouwput is daarom volledig verstoord, in ieder geval tot op het niveau van het vlak, op 80 cm onder maaiveld.

Onder het eerste (recente) pakket was in het zuidoostprofiel een lichter pakket te zien van vrij schoon bruin-lichtbruin gevlekt zand met een drietal donkerbruine sporen (kuilen of insteeken van kuilen). Aan de westkant van het profiel was een donker spoor te zien. Het zuidwestprofiel (profiel 2) was, mede door boomwortels en recent muurwerk, vrij sterk verstoord.

Afb. 2. Deel van zuidoostprofiel werkput 1 (profiel 1). Het spoor dat rechts begint (spoor 2) loopt door tot de hoek van de werkput.

Afb. 3. Deel van zuidwestprofiel werkput 1 (profiel 2).

4.3 Vondsten

Het vondstmateriaal van de begeleiding bestaat voornamelijk uit aardewerk. Daarnaast zijn ook enkele fragmenten bot aangetroffen. Het grootste deel van het aardewerk, alsmede de botfragmenten, zijn afkomstig uit spoor 3 in de noordwesthoek van de werkput. Dit vondstmateriaal is gedateerd in de eerste helft van de 18e eeuw.⁴

5 Interpretatie en conclusies

In het onderzoeksgebied zijn bewoningssporen teruggevonden uit de Nieuwe tijd. Het gaat hierbij om enkele sporen, waaronder één grote kuil met daarin een aantal scherven en wat bot, hetgeen kan duiden op uitbraak van voormalige bebouwing en de aanwezigheid van (afval-)kuilen op het achtererf.

5.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn gesteld, kunnen nu als volgt worden beantwoord:

1. *Wat is de aard, datering, fasering, conservering, gaafheid en ruimtelijke spreiding van de aanwezige grondsporen/muurwerk en vondsten?*
Muurwerk is in de opgravingsput niet aangetroffen. De aanwezige grondsporen bestonden uit enkele grondlagen of kuilen. Één spoor was deels gevuld met aardewerk en bot (spoor 3). Dit aardewerk wordt gedateerd in de eerste helft van de 18e eeuw. De overige sporen bevatten zeer weinig vondstmateriaal en zijn daarom moeilijk te dateren. Het is echter aannemelijk dat deze sporen dezelfde datering hebben als spoor 3. Aan de hand van het vondstmateriaal is geen duidelijke fasering aan te brengen. De aangetroffen sporen waren vrij goed bewaard gebleven en weinig tot niet verstoord of vergraven. De conservering van het aangetroffen aardewerk is goed te noemen. De grondsporen beperken zich niet tot dat deel van de Vingerhoekhof dat archeologisch is begeleid. De sporen lijken buiten het plangebied door te lopen, maar helaas was het plangebied zo klein dat er weinig te zeggen valt over het verloop of de oorsprong van de sporen.

⁴ Vondstmateriaal gedetermineerd door S. Ostkamp (ADC ArcheoProjecten).

2. *Zijn er aanwijzingen voor de planmatige opzet van de stad IJsselstein? Waar bestaan deze uit?*

Het opgegraven areaal is te klein om iets te kunnen zeggen over de planmatige opzet van de stad. Er zijn 3 sporen aangetroffen, waarvan één spoor veel aardewerk bevat. Er zijn geen aanwijzingen voor de planmatige opzet van de stad. De eenvormigheid van de sporen is echter opvallend. Zij liggen haaks op de Vingerhoekhof en de Voorstraat en lijken een planmatige inrichting van het (achter-)terrein te bevestigen. De werkput met sporen is echter van een te kleine omvang om hier met zekerheid uitspraken over te doen.
3. *Is de planmatige opzet van de stad ook zichtbaar in de huizen? Is er sprake van een 'standaard' huis?*

Er zijn in de bouwput geen resten van bebouwing aangetroffen en de bestaande bebouwing is van recente datum. Er valt derhalve aan de hand van de begeleiding niets te zeggen over huisvormen in IJsselstein.
4. *Zijn er verschillende vindplaatsen te onderscheiden? Wat is de conserveringstoestand en gaafheid van deze vindplaatsen?*

Er zijn in de bouwput slechts enkele sporen aangetroffen. Er is dan ook eerder sprake van een deel van een vindplaats dan van een of meerdere vindplaatsen. De conserveringstoestand van de vindplaats is redelijk te noemen. De gaafheid van de vindplaats is eveneens goed te noemen.
5. *Zijn ophogingspakketten intact aanwezig? Zo ja, wat is de datering hiervan?*

Bij de aanleg van de bouwput lijkt de top van een ophogingslaag te zijn aangesneden, die redelijk intact was. De datering van deze laag is 18^e-eeuws.
6. *Wat zegt de materiële cultuur en de voedsleconomie over de functie/status van de bewoners en het gebied?*

Over de functie en/of status van de bewoners en het gebied is slechts ten dele iets te zeggen naar aanleiding van het aangetroffen aardewerk: het aangetroffen aardewerk is standaard en geeft de indruk dat de gebruikers van dit materiaal rijk noch arm waren.
7. *Zijn bewoningsresten van ouder dan Middeleeuwen/Nieuwe tijd aangetroffen? Zo ja, om wat voor sporen gaat het? (zie ook eerste onderzoeksvraag). Op welke diepte liggen deze sporen en op welke diepte liggen de oeverafzettingen?*

Er zijn geen sporen aangetroffen die ouder zijn dan Nieuwe tijd.
8. *Wat is de relatie tussen de geologie/geomorfologie en de archeologische sporen?*

Aangezien slechts de top van het jongste ophogingspakket is aangesneden is er niets te zeggen over de relatie tussen de geologie/ geomorfologie en de archeologische sporen.
9. *Is het op basis van het booronderzoek nodig om het palenplan voor de nieuwbouw aan te passen?*

Het is onbekend of er prehistorische en/of Romeinse resten in de bodem van het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied is daarbij zo klein dat het nauwelijks zinvol (of mogelijk) is het palenplan aan te passen.
10. *Komen de aangetroffen sporen overeen met de verwachting van het bureauonderzoek?*

De aangetroffen sporen komen inderdaad overeen met de verwachting van het bureauonderzoek.⁵ Hierin werd gesproken over verschillende ophogingsniveaus, daterend in de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. De jongste ophoging zou direct onder het maaiveld worden aangetroffen. Dit beeld is inderdaad naar voren gekomen bij de archeologische begeleiding, waarbij vanwege de geringe diepte van de ontgraving slechts de jongste ophoging (Nieuwe tijd) is aangetroffen op ca 50 cm onder maaiveld.

⁵ Walstra en Van Lil, 2007.

11. *Wat is de relatie van de aangetroffen sporen tot bekende sporen uit de omgeving van het onderzoeksgebied?*

De relatie van de aangetroffen sporen tot bekende sporen uit de omgeving van het onderzoeksgebied is moeilijk aan te tonen. Het gaat hier echter wel om sporen uit de Nieuwe tijd, welke elders in de oude stadskern van IJsselstein eveneens zijn aangetroffen.

5.2 Selectieadvies

Er zijn binnen het onderzoeksgebied enkele archeologische sporen aangetroffen. Dit waren drie grote rechthoekige kuilen met een donkere vulling. Slechts in één van de sporen is vondstmateriaal aangetroffen, daterend in de 18e eeuw. Aan de kant van de Vingerhoekhof was de bodem grotendeels verstoord door aanleg van bekabeling en van de straat. Gezien de beperkte afmetingen van het onderzoeksgebied en de geringe diepte van de bouwput zijn de context en omvang van de aangetroffen sporen niet vast te stellen. Het is zinvol om, wanneer mogelijk, eventuele toekomstige graafwerkzaamheden in de directe omgeving van Vingerhoekhof 19 archeologisch te begeleiden zodat er een duidelijker beeld ontstaat van de archeologische resten binnen de Vingerhoekhof. Aanpassing van het palenplan voor de nieuwbouw hoeft niet plaats te vinden. Het plangebied kan worden vrijgegeven voor verdere ontwikkeling.

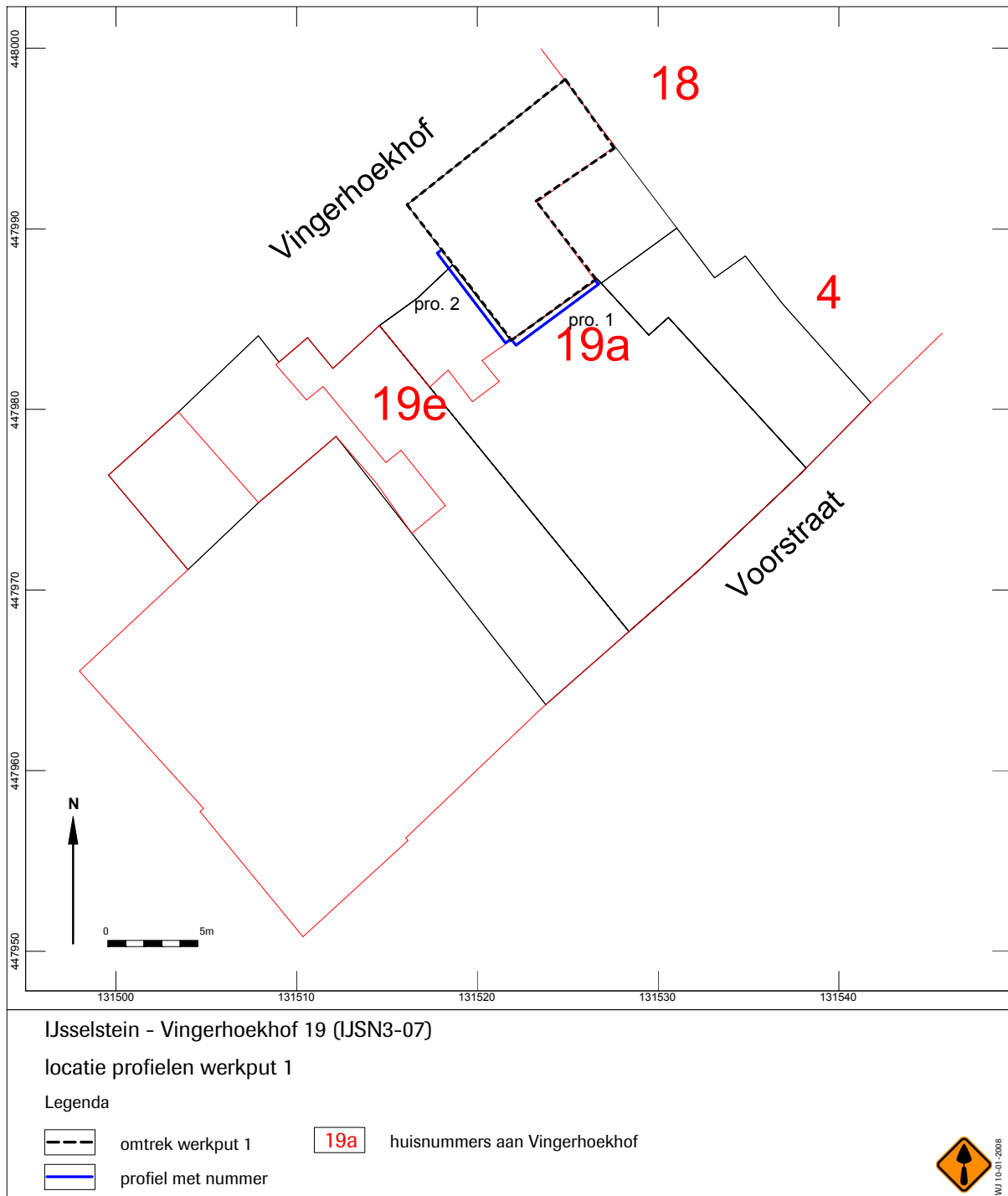
Literatuur

Van Benthem, A., 2007: IJsselstein - Vingerhoekhof 19. Archeologische begeleiding (proces IVO-P), Amersfoort (PvE 07-180, ADC ArcheoProjecten).

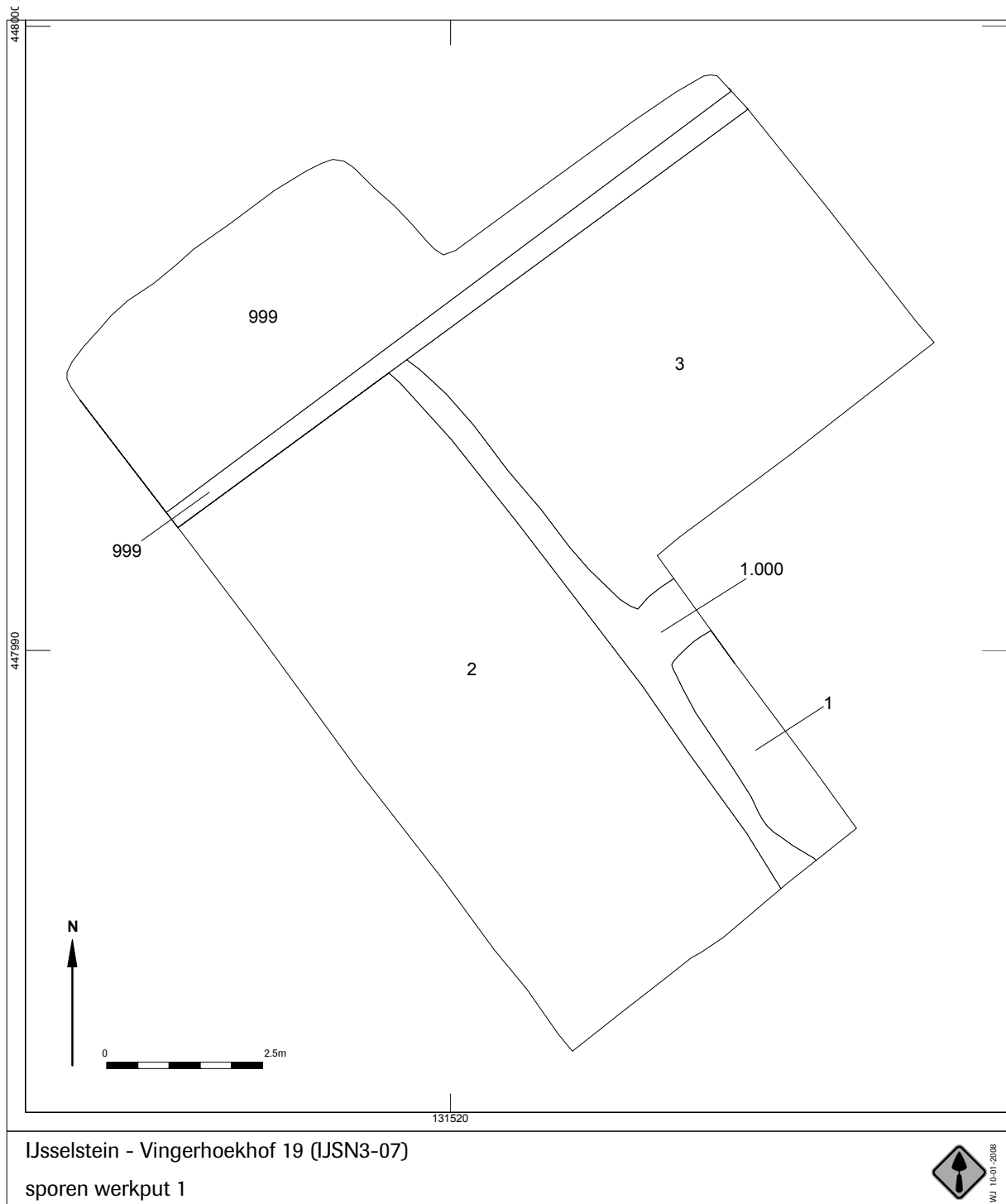
Walstra, J. & R. van Lil, 2007: IJsselstein, Vingerhoekhof 19. Een bureauonderzoek, Amersfoort. (ADC rapport 905).

Lijst van afbeeldingen en tabellen

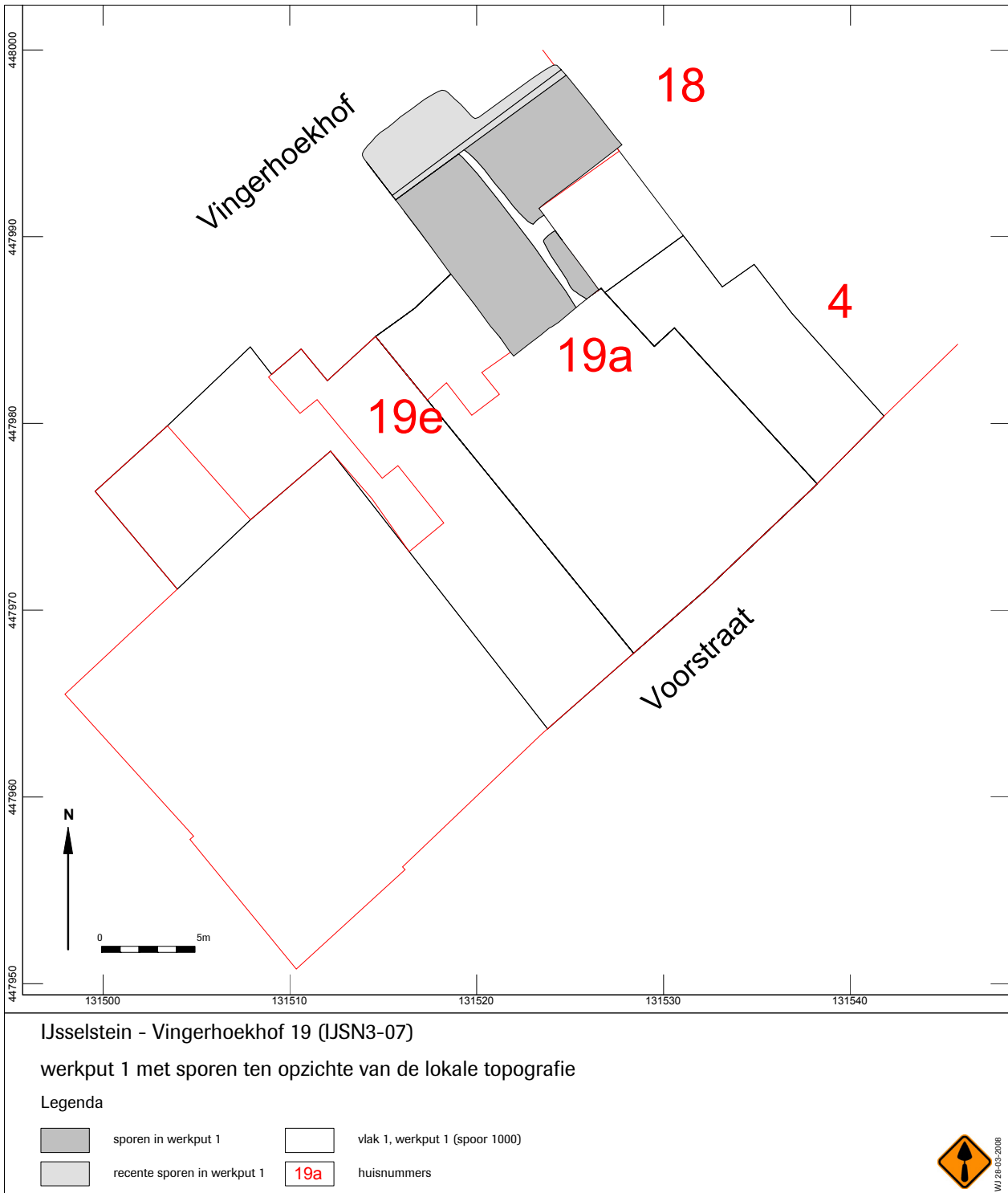
- Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied op de topografische kaart.
- Afb. 2. Foto profiel 1, werkput 1.
- Afb. 3. Foto profiel 2, werkput 1.
- Afb. 4. Locatie profiel 1 en 2.
- Afb. 5. Sporen in werkput 1.
- Afb. 6. werkput 1 met sporen ten opzichte van de lokale topografie.

Afb. 4.

Afb. 5.

Afb. 6.

BIJLAGE I

Sporenlijst IJSN3-07						
OPGR_ID	PUTNR	VLAKNR	SPOORN	AARDSPoor	VORM_VLAK	OPMERKING
IJSN3-07	1	1	1	KL	RHK	kuil verdwijnt onder garage
IJSN3-07	1	1	2	KL	RHK	groot rechthoekig spoor > laag?
IJSN3-07	1	1	3	KL	RHK	aw concentratie in oosthoek (bij muur garage)

BIJLAGE II

Vondstenlijst IJSN3-07						
OPGR_ID	VONDSTNR	INHOUD	ABR_ALG	ABR_SPEC	AANTAL	GEWICHT
IJSN3-07	1	AWG	AWG	AWG	15	1470,9
IJSN3-07	1	BT	OXB	OXB	2	137,4
IJSN3-07	1	GLS	GLS	GLS	2	0,6
IJSN3-07	1	PIJP	PIJP	PIJP	2	15,9
IJSN3-07	2	AWG	AWG	AWG	1	8,9